

Методологічні засади міжпредметної інтеграції в інтегрованому курсі «Досліджуємо історію і суспільство»

*О.І. Пометун,
доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПНУ,
головний науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

Сучасне розуміння інтегрованого підходу передбачає реалізацію міжпредметної (внутрішньогалузевої та міжгалузевої) інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання елементів змісту кількох освітніх галузей, низки предметів чи їхніх частин у цілісну систему відомостей про об'єкт вивчення: природу чи суспільство тощо. Міжпредметна інтеграція окреслює органічне взаємопроникнення, природний взаємозв'язок елементів змісту освітніх галузей чи навчальних предметів на основі базових наукових положень із послідовним, глибоким і багатогранним розкриттям процесів і явищ, що вивчаються. Вона має забезпечити раціональний синтез відомостей про об'єкти, явища і процеси реальної дійсності, що складають зміст освітнього процесу й є основою методології його реалізації.

Проведені дослідження дають змогу стверджувати, що найбільш ефективним з точки зору досягнення цілей освітнього процесу є оформлення міжпредметного інтегрованого змісту навчального матеріалу у вигляді інтегрованих курсів (а не окремих інтегрованих уроків чи проєктів). Форма інтегрованого курсу забезпечує реалізацію інтегрованого підходу зусиллями одного вчителя-предметника і зменшує потребу в спільній діяльності кількох педагогів для розв'язання тих самих завдань. Очевидною при цьому є необхідність у перегляді програм підвищення кваліфікації вчителів.

Практика апробації інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство» для 5-6 класів ЗЗСО підводить до висновку, що міжпредметний зміст навчального матеріалу (контент-складник інтегрованого підходу) має формуватися шляхом створення інформаційних блоків інтегрованого курсу навколо виокремлених стрижневих системостворюючих категорій / ідей, які можна досліджувати під кутом зору різних предметів / галузей знань. У такому випадку навколо однієї теми – об'єкта дослідження учнів – об'єднуються відомості різних галузей знання. З цієї точки зору найпростіше інтегрувати зміст споріднених предметів, які мають один і той самий об'єкт дослідження, наприклад як історія, право, політологія, що вивчають суспільство, але кожен зі своєї позиції і за допомогою власних методів.

Аналіз вимог до обов'язкових результатів навчання учнів у Державному стандарті базової середньої освіти дає змогу визначити сукупність змістових блоків (поняття, категорії, ідеї), навколо яких можна будувати інтегровані теми в інтегрованому курсі. Так, явища суспільного життя в сьогоденні та в минулому, позначені міжпредметними поняттями, можуть розглядатись в одному

тематичному блоці (розділі курсу, параграфі, на уроці) з урахуванням особливостей методів дослідження окремих наук: історії, філософії, політології чи правознавства. Чітке визначення сукупності міжпредметних понять і категорій у вигляді одиниць знання і способів опанування ними учнів – перший складник очікуваних результатів учнів в інтегрованому курсі.

Очевидно, що компетентісно орієнтоване навчання потребує не лише формування інтегрованого змісту, а й забезпечення активної діяльності учнів з його опанування та формування у них складних міжпредметних (інтегрованих) умінь. Це можна позначити як діяльнісний складник інтеграції – конкретну сукупність умінь і видів діяльності учнів, які уможливають опанування ними відповідним міжпредметним змістом інтегрованого курсу. Ця сукупність слугує є основою для визначення другого складника компетентісно орієнтованих результатів навчання – діяльнісного: що і на якому рівні учні зможуть робити по завершенню циклу інтегрованого навчання (вивчення курсу).

Нагромаджений досвід показує, що основою міжпредметної інтеграції в рамках інтегрованого курсу виступає також ціннісно-смысловий складник, що об'єднує зміст різних предметів (акцентує сукупність спільних для різних предметів смислів і цінностей, що складають основу орієнтацій і ставлень учнів). У процесі синтезу інтегрованого змісту освіти ці смисли і цінності виступають важливим критерієм його відбору і способу презентації його учням.

Російська агресія як чинник зрушень у змісті шкільної історичної освіти в Україні

*Н. М. Гупан,
доктор педагогічних наук,
професор, головний науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

Російсько-українська війна, що триває, не є випадковою, вона лише ланка у ланцюгу військових дій Росії новітньої доби (Молдова, Ічкерія, Грузія, Сирія, Україна). Війна часто обиралася росіянами як засіб тиску на інші держави задля визнання ними світового лідерства російської федерації. Для досягнення цієї мети керівництво рф вважало за необхідне підпорядкувати, перш за все, сусідні території, серед яких була й Україна. Спроби встановити над нею контроль шляхом приведення до влади корумпованих і повністю залежних від кремля чиновників зазнали поразки завдяки спротиву національно-свідомої частини громадянського суспільства України. Тоді в 2014 р. розпочалася російська прихована військова агресія («нас там нет») в Криму і на Донбасі.

Російська пропаганда висвітлювала ці процеси як громадянську війну, надаючи підтримку антиукраїнським силам. У 2022 р. агресія рф проти України набула характеру повномасштабної війни, супроводжуваної інформаційно-маніпулятивними наративами, в яких російське керівництво виправдовувало свої